

ДОРА ГІ ВЕРЦІ

ХАРКІВ

Ех, улітку душно, парко.
В нашім місті...
Ген! Наш Харків!
Зріс будівлями угору,
Де були долини вчора—
Рейки там прослались з криці
І трамваї вниз і вгору
Мчаться швидко повні міці.
І гудуть пісні трамваї
Про машини перемоги.
Хто бо цих пісень не знає?
Хто не чує?—
Геть з дороги!

П. СТЕН

ВІЯВ ВІТЕР

Віяв вітер
На черемухи,
Віяв вітер
Та з піснями молодими.
Ой, дивися, зоре,—
Лугом
Чиїсь ноги походили.
Ой, пройшовся вечір лунами
І розбризкав сміхом
Ще й піснями.
То ж ішли в комуни ми
Й каламутили тишу весняну.

Г. МІЗЮН

„ПРОВІНЦІЯ“

П'єса на три дії *)

ДІЄВІ ОСОБИ

Горбенко Павло—вчитель, комуніст
Галя—наймичка, дівчина
Валентина Максимівна—вчителька, років 45
Дубовик—учитель, років 32
Чередник—селянин, голова КНС
Данило—Комсомолець
Цівка Семен—церковний староста, куркуль
Піп
Марія—попова дочка, молода
Тиміш—дзвонар
Сторож—шкільний
Пріська, Мотря—«сестри во христе»
Куркуль
Середняк
Бідняк
Перша тітка
Друга тітка
Два міліціонери
Селяни, селянки, комсомольці.

*) За постановою Найвищого Репертуарного Комітету при НКО УСРР з 25-II 1930 р. п'єсу до вистави дозволено під літерою „Б“, № 5460.

ДІЯ ПЕРША
КІМНАТА ВЧИТЕЛЯ

Просто вікно, обабіч двері. Висять: географічна мапа, гітара. Валентина Максимівна і Дубовик сидять, розмовляють.

Вал. Макс. Ні, ні, ні, що це ви Харитоне Марковичу, що це ви? Вже, ось, дванадцять років революції—не жарти. Життя—це велика наука. О, багато серед нас, учителів, було сліпців, багато...

Дубовик. А хіба тепер немає? Невже можна, справді, брати на віру офіційну думку властей імущих? Ви помиляєтесь Валентино Максимівно *(встав)*. Я вам скажу одверто, що і я, в свій час, ще так сяк схилився до того, що господарство країни зростає, що комуністи таки дійсно вміють керувати господарством та зважати на силу інтелігенції. А в оцей, так званий реконструктивний період, все мене бісить, все мене вивертає...

Валент. Макс. Ах, які ж ви! А мені—навпаки. Так, так. Хоч я жінка вже літня, а все таки ось іменно зараз *(з жаром)*, іменно зараз, в мою душу вливається якийсь цілющий бальзам оцього... оцього пляну великих робіт. Це ж вам—не туманні перспективи, а дійсність, реальна, жива...

Дубовик. Ха-ха-ха! Цілющий бальзам! Може, Валентино Максимівно, це зв'язано з вашою поїздкою на курорт?..

Валент. Макс. *(вражена)*. Ви не можете говорити делікатніше? Ви може думаєте—я продаю свої погляди? Ви може думаєте—я...

Дубовик. Ах, вибачте, я необережно висловився...

Валент. Макс. Ви тільки необережно висловились? Ви залишаєтесь все ж таки при своїй думці, так, так... *(пауза)* Коли хочете, моя поїздка на курорт має також відношення до цього... так, так. Бо я двадцять п'ять років учителюю, перетерпіла голод і холод, мучилась і не їздила нікуди, а тепер їду. Так, тепер їду, за рахунок держави, так... так... І я горжусь цим, чуєте?

Дубовик. Чую...

Валент. Макс. Так... Майте на увазі—горжусь...

Дубовик. Іще чим ви гордитесь?

Валент. Макс. Горжусь тим, що я те все пережила, переборола в собі багато такого, що було чуже мені, чуже добі...

Дубовик. Чуже народові?.. Ви ж носили ім'я народу?

Валент. Макс. Це—непорозуміння. Сучасною мовою це було не ім'я народу, а ім'я куркуля, кріпкого дядька, що, поїдаючи дрібноту, пнувсь, зростав на буржуя. Подивіться, як він скаженіє перед колективізацією...

Дубовик. Шкода, що немає зараз Горбенка—він би од таких ваших деклямацій... радий був би до безтями...

Вал. Макс. Радий—не радий, а поділяв би мої погляди. Мені не раз доводилось дивуватися вашому відношенню до Горбенка. Здається, він людина не погана, як педагог гарний, хоч і молодий ще. Я його поважаю.

Дубовик. Ви поважаєте не його, а пролетарське походження. Де ж таки, пролетар, пішов на село вчителювати—великий вчинок!

Вал. Макс. Для тих, що не думають скніти і плентатись за життям, працювати на селі—це великий вчинок. А хто тільки здатний на іронічні вправи та злодійкуваті методи... (нервує).

Дубовик. Ого!

Вал. Макс. (встає). Чого вам треба від мене? Я... я...

Дубовик. Нічого... Вибачте... (вийшов ліворуч до своєї кімнати).

Вал. Макс. Він неможливий...

2. ВХОДИТЬ СТОРОЖ

Сторож (бере відро). Просив Павло Дмитрович, щоб води холодної вніс... (до Вал. Макс.) Кажете—від'їжджаєте?

Вал. Макс. Сьогодні. Підвода ще не прибула?

Сторож. Ні, вже чекає... Торік і я їздив, будь воно турецьке зовсім...

Вал. Макс. Хіба погано?

Сторож. Та де там погано? Гарно, будь воно турецьке. Оця рука в мене була, як у Ваньки-пригунця—тіль-тіль нею рухав, а тепер... Погано тільки там нащот вобче... Як вобщє взять, так ти там, як та свиня. Їси, спиш, лежиш, в грязюці бовтаєшся, а потім тебе в білу-пребілу постіль кладуть... Як на беконку кохають... Будь ти турецьке зовсім... (виходить з відром).

3. ВХОДИТЬ ГОРБЕНКО

Горбенко. Чи я не затримав вас?

Вал. Макс. Ні. Одбивалася оце від Дубовика. Розумієте, неможливий зробився...

Горбенко. Це вже й я спостеріг, і це мене ніяк не дивує. Це в нього лебедина пісня. (Павза. Сідає). Ну, Валентино Максимівно, щоб вас не затримувати, хочу взяти я деякі відомості по гуртку безвірників...

Вал. Макс. Хіба ви не виїздите з села на перерву?

Горбенко. Залишаємося ж я та Дубовик. Село кидати зараз не можна. Дубовик хоч залишиться, але я не маю підстав йому довіряти. У мене є деякі міркування.

Вал. Макс. (глянула на бокові двері). Він неможливий...

Горбенко. На нього покластися не можна. Скоріш усього, я віду тижнів на два-три, а то весь час буду тут (виймає блокнот і олівець, записує). Кажіть, будь ласка.

Вал. Макс. Журналу «Безвірник» випикуємо 50 примірників — на Забігайлівці 10, Натягайлівці—12, останні 20 по інших кутках. У селі буді три лекції... матеріал я вам залишу. Плян роботи ви знаєте, головне—це підготуватися до перевиборів церковної ради, до можливого приїзду архиєрея, і... до Жовтневих свят одібрати церкву.

Горбенко. (пише). А також і організація бойкоту.

Вал. Макс. Так, так. За вашим дорученням цю справу веде голова КНС—Чередник. Тепер треба звернути увагу на те, що ви самі казали—це довідатися, яка каша закопана в ярку за калиною, та мати на увазі поведінку попової дочки—Марії...

Горбенко. (записує). Там уже Дубовик візитує... (сміється).

Вал. Макс. (сміється). Що ж, діло молоде... (встає). Я буду йти, далеченько. Бувайте.

Горбенко. (тисне руку). Всього гарного. Видужуйте, пишійть.

Вал. Макс. Обов'язково, обов'язково. На все добре (виходить).

4. ВХОДИТЬ СТОРОЖ

Сторож. (з відром). Водиця холодненька... Оце, мабуть, за одним рипом вигорну попіл з грубки, аж до осені... (порається біля грубки). Ехе, времена, времена...

Горбенко. Які времена, діду?

Сторож. А такі, що як ти дитину вчитимеш, щоб коли не одлупцювати.

Горбенко. А за що ж їх бити?

Сторож. Та вже коли б'ють, то є за що.

Горбенко. Де, в школі?

Сторож. Нібито ж Харитон Маркович... якимсь за вухо взяв та й...

Горбенко. (задумливо). Угу...

Сторож. Правда, коли взяти ось к прикладу й школу, хорошо як воно самокритика, знаєш хоч, що ти є чоловік, а не якась там свиня, к прикладу... А все таки дітям треба якусь пристрашку...

5. ВХОДИТЬ ДУБОВИК

Горбенко. (до сторожа). А ви діду самокритику до кінця доводьте, хто б не був...

Сторож. Конешно (глянув на Дубовика), бо вже коли той, то... (виносить попіл).

Дубовик. (до Горбенка). Ти й досі на мене сердишся?

Горбенко. Ха-ха-ха... Ні, ні. Я хочу тільки поставити всі крапки над «і» (павза). Є такий сорт людей, на яких сердитись не варто.

Дубовик. Он як! (павза). А що ж, по-твоему, треба робити з такими людьми?

Горбенко. Боротися (сідає).

Дубовик. (сідає). Фізично?

Горбенко. Залежить від конкретних умов.

Дубовик. Аж до вживання крайніх засобів пролетарської диктатури? (павза). А коли ці люди пасивні?

Горбенко. Це у них є один із засобів боротьби, який теж пристосований до конкретних умов.

Дубовик. Погляди у нас на дещо різняться, але...

Горбенко. На що саме? Як по-твоєму:

Дубовик. От, хоч би, прикладом, релігія і політика...

Горбенко. Ха-ха-ха! Релігія і політика—це в тебе «дещо»? *(встає)*.
Воїстину треба бути повним... дурнем... а, не варто на дурниці час гаяти.

Дубовик. Але ж наші суперечки з тобою перебільшені...

Горбенко. Ти правду кажеш?

Дубовик. Так.

Горбенко. Я радий, що не переменшені. Поставимо на цьому крапку. Можеш хандрити, вчашати до попа, їхати до свого татуса на хутір допомагати йому ховати хліб від пролетарської держави, і чекати поки пролетарська влада вам шию скрутить... Але тільки не вчителювати, ні!

Дубовик. Дуже багато на себе береде, шановний товаришу! Цебто, коли Дубовик не погодився з Горбенком, то...

Горбенко. *(суворо)*. Не з Горбенком, чорт побери! Чуєш? Не з Горбенком, а з ідеологією тієї класи, яка...

Дубовик. Яка «строит социализм»? Ха-ха-ха! *(виходить)*.

Горбенко. *(двинувши стільця, підняв трохи його і зупиняється)*.
Сволоч! *(Підходить до вікна і дивиться)*.

6. ВХОДИТЬ ГАЛЯ

Галля. О, чого ти надувся?

Горбенко. *(оглядається)*, А, це ти?

Галля. *(незадоволено)*. А! а!—це я!

Горбенко. *(йде до Галі, простяг руки)*. Тільки цур не сердитись...

Галля. Стривай *(іде до столу, сідає)*. Ти мені щось хотів сказати?

Горбенко. Так. Ми вже трохи про це говорили *(павза)*. Галю, шкільний рік у нас закінчився...

Галля. То й що?

Горбенко. Треба порадитись... щодо літа.

Галля. А мені що? *(щасливо усміхається)*.

Горбенко. Мої пляни такі: завтра поїхати до міста тижнів на два до товаришів та рідні *(мрійно)*. Подивлюсь на завод, попитаю, послухаю, розкажу... *(бере Галю за руки)*. Поїдемо? Га?

Галля. Тх, чисто ж таке! Кобила за ділом, а лоша без діла *(павза)*.

Горбенко. Ти що, цураєшся мене? *(стискає руки)*.

Галля. *(встала)*. Тх, чисто ж... І чого б я цуралась? *(одходить на другий бік)*.

Горбенко. Що з тобою, Галю?

Галля. *(хвилюється)*. Слухай, Павло. Ти вчитель, а я... хоч і комсомолка Ти... а я... *(пильно дивиться йому в вічі)*—Ех, ти... *(одвертається)*.

Горбенко. Не розумію тебе... *(дивиться в вікно)*.

Галля. *(глянула на Горбенка, потім підійшла)*. Павле,—ти сердишся?

Горбенко. (хапає за руки Галю). Я—робітник, Галю. Робітник і вчитель. Від варстату, мене послав комсомол до Педтехнікуму, і я не жалкую, ні. Ах, ти ж знаєш. А ти гарна, люба дівчина (пригортає) будеш моєю дружиною. Ми поїдемо в місто, побудемо трохи, вернемось сюди і ти вже не підеш до Цівки, ні. Так?

Галля. Не знаю.

Горбенко. А що ж ти знаєш?

Галля. Знаю тільки, що я сирота і Цівка мені гірше гіркої редьки. Пусту (іде до столу, сідає).

Горбенко. (бере гітару). Ех! (декілька акордів, потім пісня: обриває голос і робить велику павзу).

Галля. (пильно дивиться на нього). Ех... ти! (перегортає книжки на столі).

Горбенко. (кладе гітару). Так? (підходить до Галі, цілує). Вже вчоріє, іди Галю та готуйся кинути Цівку.

Галля. (сумно). Погано мені чогось... (зідхає). Казав, ніби засідання?

Горбенко. А оце ж треба зробити засідання бюро безвірників. Розподілимо доручення, а по приїзді вже будемо на всіх парах гнати, щоб до зими замість церкви був у нас театр...

Галля. (виходить). Еге, так то й тіятр, горя не набравшись (вийшла).

Горбенко. (гукає). Діду! Діду!

7. ВХОДИТЬ СТОРОЖ

Сторож. Що таке, Павло Дмитрович?

Горбенко. У вас немає, часом, під рукою гвіздків і молотка?

Сторож. А нащо вам?

Горбенко. Треба було б он оті двері забить (показує праворуч).

Сторож. Оті? (хитро). Канешно на летніє канікули... (чухається). Значить тее... переговори між Англією й е-се-се-р перервалися?

Горбенко. (сміється). Перервалися, діду.

Сторож. (чухає потилицю). От, будь ти турецьке зовсім... Найдьом, найдьом (виходить).

Горбенко. (сам). Ах, як погано, що в цьому селі немає партосередку. Одному важко... А роботи ж! Колективізація...

8. ВХОДИТЬ ЧЕРЕДНИК

Чередник. Оце цілий день на кутку. Нічого, заготовили пудів п'ятсот. Ху! (сідає).

Горбенко. Я сьогодні до вас забігав... Я теж пудів триста заготовив.

Чередник. Це нащот засідання? Знаю. Гомонять баби, що ніби на цьому тижні архирей приїде?

Горбенко. На цьому тижні?

Чередник. Еге. Я загадав на завтра збори комнезаму.

Горбенко. Вірно. Організацію КНС треба підготувати.

Чередник. Настрополить!

Горбенко. Слухайте, товариш Чередник, ви як голова КНС...

9. ВБІГАЄ ДАНИЛО

Данило. Деша!

Горбенко. Що, Даниле?

Данило. Архирей приїхав!

Чередник. Та не бре?!

Данило. От ще, божитись буду. В сусідньому селі зупинився—завтра тут буде. Я вже комсомольський осередок...

Горбенко. Стривайте (думає). Ось що, товариші: (захоплено) бойкот і демонстрація! (дивиться в вікно). А, чорт, сонце вже спочиває. Весь актив—на нараду. Ти, Данило, приготуй осередок комсомолу—добре? (ходить по хаті). От бач...

Данило. Всегда готов!

Горбенко. Ви, товариш Чередник,—призидію КНС. Я побіжу зараз на Забігайлівку... (Данило й Чередник ідуть). У сельбуд... ні, до мене сюди актив, а збори гуртка в сельбуді. Тільки без шуму (Данило й Чередник виходять, Горбенко похапцем одягається).

10. ВБІГАЄ ТИМІШ

Тиміш. Оце прибіг... Що мені робити, як приїде архирей? Дзвонити?

Горбенко. Ой, ви ж Тимоше! Я давно казав, що треба вам дзвонарство покинути. Раз записався в безвірники, треба одверто...

Тиміш. Е, не покину, аж поки церкву не закриємо. А тоді вже й не дзвонитиму.

Горбенко. Тоді й дзвонів не треба буде.

Тиміш. (чухає потилицю). Е, шкода... А все таки я зараз не покину, ні. Вони не знають, та мені все кажуть, а я на вус мотаю та в торбу пхаю... хе-хе...

Горбенко. Так ідіть, і як знаєте... (Тиміш хоче йти). Стривайте. (підходить, кладе Тимошеві руку на плече). Ось що, Тимоше, скажіть одверто і прямо...

Тиміш. (кліпає очима). Що сказати?..

Горбенко. Ви чесно й свідомо вступили в гурток безвірників? Ну?

Тиміш. Чесно, свідомо, потому що бога нема і не должно бути.

Горбенко. Правда? (пильно дивиться).

Тиміш. (хреститься). Нехай я з цього місця не зійду. От вам святий хрест...

Горбенко. Ха-ха-ха! (махає Тимошеві, щоб той ішов. Тиміш виходить). Ха-ха-ха! (серйозно). Ех, не дурно Ленін сказав, що сила звички мас—це найстрашніша сила...

II. ВХОДИТЬ СТОРОЖ

Сторож. Що за диявильська сила розносила: було тихо, а це по калідору тільки штиг-шмиг, шмиг-шмиг... будь ти турецьке... (лукаво). А Харитон Маркович уже почимчикував до попівни, хе-хе-хе...

Горбенко. Нехай чимчикує... (вийшов хутко з хати).

Сторож. (розводить руками). І цей кудись майнув... За політикою і носа ніколи втерти (сякає) капу... (сякає).

У СВІТЛИЦІ В ПОПА

Дубовик і піп сидять, грають у карти.

Піп. (наспівує собі під ніс). «Да ісполниться молитва моя»... (думає над картами). А ми вашу даму ось оцим кавалером накриємо:—о! (кладе карту). «Да ісполниться молитва моя»...

Дубовик. (думає—і мимрить). «Розгорається кадильниця моя»— а ось оцю чорняву? (кладе карту).

Піп. (ненароком заглядає в карти Дубовика). На неї ось є чорнявий (кладе карту). «Моленіє наше не призрі скорбі»...

Дубовик. А ось русяву? Для наших дам не вистачить кавалерів... кум-бринь-бринь, кум-бринь-бринь...

Піп. «Но от обед ізбаві нас»... А ми... А, ви козира? (забирає карти). Дома.

Дубовик. Нічим крить. Ха-ха-ха!

Піп. Не бере, брат, нічим крить, (павза). Цікаву, знаєте, я брехеньку, той отшо, вичитав у «Безвірнику».

Дубовик. (здивовано). У «Безвірнику»?

Піп. Так, так: хе-хе, акуратно, той отшо, читаю—«познай врага svojого». Так ось, той отшо, учень один питає батюшку:—«батюшка, каже, а що якби господу-богу та з козирного туза пішов, чим би він його убив?»

Дубовик. Ха-ха-ха. Ну, і що ж?

Піп. (ніяково). Нічого все, той отшо... Батюшка подумав, та й каже цьому дерзкому мальчишке: «сіє, каже, той отшо, не можливо, потому, каже, єжелі б господь-бог по веліцей милості своїй, з тобою дурнем сів в харті, той... іграє, то він би тобі ніколи козирного туза не дав би»... Ха-ха-ха.

Дубовик. Ха-ха-ха! Стругнув! (серйозно). Ну, я пішов... (кидає карту) Стриженої!

Піп. (б'є). Смаленої!

Дубовик. (кидає). Стриженої!

Піп. (б'є). Смаленої! (чути стук у двері). Той отшо... (згортає карти і накриває їх газетою). Можна!

2. ВХОДЯТЬ «СЕСТРИЦІ»

Пріська й Мотря. (вклоняються). Благославення...

Піп. (благословляє). Скажіть, сестри, які діла і помишлення привели вас сюди?

Пріська. Темна сила душу нашу точить.

Мотря. Одбираніє церков, як облако чорне повисло над нами.

Піп. Ох-хо-хо... (показує Дубовикові, щоб той пішов у другу кімнату).

Дубовик. Я вас залишу (пішов у другу кімнату).

Піп. Що чули, сестриці мої?

Пріська. Ми сестри во Христе...

Мотря. Почули, що анцихристи випускають свої легіони на храми божі, щоб повернути їх на вертепи свецької жисті...

Піп. Ох-хо-хо... Правда, правда, сестри, правда.

Пріська. Чула я, що страшний суд надвигається і голодная чума... гієна огняна поглотить всіх одбирщиків хлібів і світ сонця заступить їм облігаціями.

Піп. Успокойтесь, сестри, успокойтесь. Да береже тебе (до Пріськи) святая Єфросінія, а тебе (до Мотрі) святая Матрена. Моліться і віруйте—тепер самое важное—це вірувать. Спасибі, сестри, вам... Ідіть з миром («сестри» виходять, за ними піп).

3. ВХОДИТЬ МАРІЯ

Марія. (йде хутко в ту кімнату, де сидить Дубовик. Одскакує. Ой! Що це, трус?

Дубовик. (вискакує, збентежений). Даруйте, даруйте, Марія Миколаївна. Слово чести не по своєму бажанню...

4. ВХОДИТЬ ПІП

Цівка. Архирей завтра буде, хе-хе...

Піп. А, моя дщерь! (глянув на Дубовика) Ха-ха-ха. Це все я винен, я, Марія. Нічого, нічого, папаша (пішла в свою кімнату).

Піп. Вибачайте мені старому. Я той отшо... Сідайте.

Дубовик. (сідає). Неприємна okazія...

5. ТІ Ж І ЦІВКА

Цівка. (входить). А, Харитону Марковичу...

Дубовик. Доброго здоров'я.

Цівка. Завинив, завинив я перед Вами. Нічого, Цівка в боргу не буде. Обіцяє трохи борошенця... Ох і скрута ж на хліб настала, господи (до попа). Новина панотче.

Піп. Кажіть, Семене Купріяновичу.

Піп. Хіба? (турбується). Той отшо, воно вже час і до вечерні... Чого це Тиміш замовк? (чути дзвін). О, дзвонить. (До Дубовика) Вибачте, Харитоне Марковичу.

Дубовик. Треба й собі йти...

Піп. (гукає). Маріє! (до Дубовика). Той отшо, погуляйте, погуляйте... (виходить з Цівкою).

6. ВХОДИТЬ МАРІЯ

Марія. Куди поспішаєте? Е, це негаразд.

Дубовик. Ви офіційні дуже, Маріє Миколаївно, я вам заважаю.

Марія. Що ви, що ви! Може я вам заважаю, ви ж учитель... сельбуд, агітація-пропаганда, все таке... Сідайте, будь ласка. Я дуже рада з вами поговорити.

Дубовик. (сідає). Ви іронізуєте злісно.

Марія. О, вже я й винна, бачте. Ха-ха-ха! Я навіть заздрю вчителям, та ще з якимсь громадським навантаженням. Вони самовіддані, дві три години чекають зборів... комнезаму, а на зборах бувають півгодини. Ха-ха-ха. Розтрата часу й життя.

Дубовик. Вибачте я з вами не згоден. Хоча в мене є свої погляди, але...

Марія. О, я вас зовсім не маю на увазі. До речі, вас, здається, ваші колеги недолюбують. Чи є у вас там друзі? (павза). Ви знаєте, мені дуже подобається одна особа... ви мене обов'язково мусите познайомити... Невтомна людина, така запальна...

Дубовик. Чи не Горбенко часом?

Марія. Во-во-во, Павло. Ах, який він упертий. Гурток безвірників утворив, чула, що церкву будуть одбирати.

Дубовик. А ви теж захоплюєтесь? Атеїстка. Теж будете відбирати церкву?

Марія. Гм... що значить відбирати? Я взагалі не розумію цього терміну. Що це значить, ви мені скажіть?

Дубовик. Це значить...

Марія. Стривайте (встає). Ну, ось я даю вам свою хустку (дає хустку). Держіть (павза. Ходить по хаті). А тепер я можу у вас свою хустку одібрати. Давайте.

Дубовик. Не дам. Ха-ха-ха! (тікає).

Марія. Давайце!

Дубовик. Не дам, не дам... (бігають обоє по хаті).

КІМНАТА ВЧИТЕЛЯ.

Горбенко стоїть біля вікна, потім відчиняє його. Вбігає Галя.

Галя. Бачиш, і не забарилася. Покинула я Цівку, нехай йому грець. Сю ніч десь переночую, а завтра поїдемо... Та чого це ти такий вайлакуватий? Га? Павле!

Горбенко. Я облишив...

Г а л я. (одступає). Ти облишив? (докірливо). Ах, ти обманщик ти... Насмішник ти... Що ти зі мною зробив?

Г о р б е н к о. Оце вже мені не подобається. (підходить). Галю...

Г а л я. Геть. Куди ж я тепер піду, що ж я тепер... (прожогом іде до дверей).

Г о р б е н к о. (переймає). Галю, ось вислухай бо. Ну? Трішки (жартома). Одним вушком...

Г а л я. Що?

Г о р б е н к о. (голубить). Друже мій. Я облишив їхати в місто. Не можна, Галю, кидати села зараз... Ні, ні, зараз треба працювати... Чула, що зараз робиться?

Г а л я. Чула. (радо). То ти не зовсім облишив, Павле? Так?

Г о р б е н к о. А вже ж. А ти думала зовсім? (серйозно). Але ж як тепер бути нам... до Цівки тобі повертатися не треба...

Г а л я. О, ні, ні!—він мене вб'є (тихо). Та знаєш, Павле, сьогодні я полізла на горище, за своїми черевиками, а в його там пудів тисяча хліба засипано...

Г о р б е н к о. Ну? Зараз же, зараз до сільради. Іди швидче. Треба буде зробити трус. Я сам теж піду... Швидче! Де ж ти була раніш?!

Г а л я. Чередникові сказать? (іде).

Г о р б е н к о. Скажеш кому попало з комісії... (Галя виходить). Оце так номер! О, ми зараз зуміємо це використати.

2. ВХОДИТЬ ВАЛЕНТИНА МАКСИМІВНА

Г о р б е н к о. Як, ви ще не поїхали?

В а л. М а к с. Нарочито, нарочито затрималась трошки. Зараз їду... Ось що—(дає папери). Оце список членів гуртка, а ось підписні листи, ті що ми почали заповнювати. Оце книжки... Ось конспект... Мікроскоп у шафі... Якщо потрібно буде... Ну, до побачення.

Г о р б е н к о. До побачення. Вибачте! У мене є прохання...

В а л. М а к с. Яке?

Г о р б е н к о. На час вашого від'їзду, дайте в моє розпорядження свою кімнату.

В а л. М а к с. А чом же? (виходять).

3. ВХОДИТЬ СТОРОЖ

С т о р о ж. (вносить і світить лампу). Ехе-хе... Будь ти турецьке. Аж ось коли я розкусив,—що воно тут закручується. А добра закрутка—а та-та-та! Пішли гомоніть, пішли шушкать, зароботала машина. А сестриці, як ті кози: стриб-стриб через перелази... Цівка йде та й питає мене—каже, чи не збирається в Горбенка совет нечистивих? Навіщо йому—спитать?

4. ДАНИЛО й ГАЛЯ (входять, сперечаються).

Галя. (передражнює). «Восхитительно!» Гади—і більше нічого. «Драсте—я попівна, в ВУЗі вчуся»... А там теж дурні—не виженуть її в тришій. А чого я не вчуся, га?

Данило. Ша-ша-ша!

Галя. Що мені «ша»? Ти не шакай, бо я й тебе...

Сторож. Так його, так, будь він турецький!..

Галя. Та деж! Попів лають, а попівну зустрінуть — розквасяться—«Марія Миколаївна», по-батьошки величають.

Сторож. А воно треба по матушки... Хе-хе-хе.

Данило. Галю, замовчи.

Галя. Он бач—«Галю». А чом не Ганна Михайлівна?

Данило. Ганно Михайлівно,—успокойтеся.

Галя. (кокетує, передражнює). Ох, ох, міне дурно...

Сторож. Ха-ха-ха! Будь ти турецьке... (виходить).

Данило. Може води?

Галя. (кокетує). Дайте стаканчик...

Данило. (подає відро). П-пажалуста!

Галя. Мерсіс! Ха-ха-ха!

5. ВХОДЯТЬ ГОРБЕНКО й ЧЕРЕДНИК (сперечаються).

Горбенко. І не думайте й не гадайте, товариш Чередник! Це абсурд, не тактично і... глупо! Глупо!

Чередник. А, що ви мені розказуєте! Нетактично! Мені треба діло, а не всякі пундики-мундики. От що! Я голова КНС і я одвічаю, от що. Потому, як подивитися, так інакше й ніяк...

Горбенко. Чи ви не тю?

Галя, Данило. В чому справа? Що таке?

Видно крізь вікно—хтось підслухає. Постать показалася виразно, потім поволі одійшла й зупинилася оддалік.

Горбенко. Сідайте за стіл, будемо говорити серйозно (всі сідають). Ваше слово, товариш Чередник.

Чередник. Я кажу ось що: нам доведеться брати чотири бар'єри: (лічить). Бойкот архиерейові—раз, перевибори церковної ради—два... Зібрати підписів законне число—три, і одібрати церкву. (Галя й Данило сміються). Стривайте, лободзвони! Треба в церковну раду провести більшість незаможників, щоб значить...

Галя, Данило. Ха-ха-ха. Кишки порвуть!

Чередник. (схопився). Оце так серйозно? (ходить по хаті, поглядає в вікно).

Горбенко. (рішуче). Не треба нам зайвих бар'єрів! Два бар'єри

досить для нас: організований бойкот всьому церковному і перетворення церкви на театр. А Чередник—проти бойкоту.

Чередник. Хто, я? Брехня! Я—за бойкот!...

Данило. А за участь у перевиборах церковної ради...

Галя. Такого бойкоту ще не бачили!

Чередник. *(чуває потилицю. Підходить до Горбенка, й одводить його вбік)*. Під вікном хтось слухає...

Горбенко. Хіба? Це вам так здалося, може? *(постать ховається)*.

Чередник. Сам бачив...

Горбенко. *(зачиняє вікно)*. Ось що, товариші: завтра приїде архирей, чи як його там, і це нам можна використати. Зараз у Цівки трус, найшли щось з тисячу пудів хліба.

Чередник. Хлібну демонстрацію зробимо! Тут архирей іде, а ми од церковного старости з обозом.

Данило. Незаможники його розірвуть.

Горбенко. Не розірвуть, а проженуть... А ми... *(чути стукають у двері)*, Ми розірвемо попівські тенета *(стукають)*.

Чередник. Хтось стукає... Ш-ш-ш...

Горбенко. *(підходить до дверей)*. Хто тут?

Тиміш. *(за коном)*. Це я...

Горбенко. Це Тиміш *(відчиняє двері)*.

6. ВБІГАЄ ТИМІШ

Тиміш. Ох, захекався! Знаменіє боже явилось!..

Всі.—Яке?

— Ти здурів, чи що?

— Не валяй дурня, Тимоше!

Горбенко. Ш-ш-ш. Тихо!

Тиміш. У Семена Цівки тищу пудів хліба знайдено!..

Всі. Ха-ха-ха!

Чередник. Дзвони, Тимоше, дзвони!

Тиміш. *(вдає дзвонаря, жестикулює руками й ногами)*. Штани драгі полотняні, бов, бов!..

Шибка з брязкотом розбивається. В хату влітає невеличкий камінь з прив'язаною листівкою. Всі застигли. Цікава поза Тимоша.

Горбенко. *(бере камінь, розглядає листівку)*. Посланіє з Єрусалиму... О, загрожують!..

В СВІТЛИЦІ У ПОПА

(Дубовик і Марія сидять—філософствують)

Дубовик. Ви, дійсно, сильний діялектик. Хе-хе.

Марія. Мені потрібні об'єктивні знання. Це перш за все. І я їх бе-

ру з джерел радянських. Фізика, хемія, математика—речі цілком об'єктивні.—Дважди-два—буде чотири...

Дубовик. (продовжує думку), Нині і прісно і вовіки віков... (сміється).

Марія. Амінь. Все рівно чи це буде підручник в червоній палітурці чи... ну, скажемо, жовтоблакитній...

Дубовик. (підхоплює). А скажіть, чи не охитніше б вчилися ви коли б та палітурка була справді жовтоблакитна? (хитро дивиться). Мені здається, що...

Марія. О, навпаки! Тоді б я мабуть була ледачкувата... Будучи спокійною за своє майбутнє. (Здвигує плечима). Гм! Що мені тоді? Хіба я боялася б якихсь батраків, пролетарів, що тепер зажимають нашого брата.

Дубовик. (жадібно дивиться на Марію, не спускаючи очей): А тепер?

Марія. (Значно). Тепер? «Держава дбає не про нас»... Будемо говорити одверто—ми та людська верства, що неминуче згасне, і знаючи це, я хочу перейти на іншу соціальну колію. Я в запалі гризу граніт науки в тій школі, яка, власне, існує (підкреслює) не для мене... (помітила погляд Дубовика). Чого ви на мене так дивитеся? Це наврочите? (Кокетує).

Дубовик. А як ви ставитеся до релігії? (знов дивиться).

Марія. Переконана в тому, що це все чепуха, ха-ха-ха! Од душі співчуваю радянській владі, що вона одділивши церкву від держави, віддала віруючих на поталу попам... (Павза). А ваша релігія? (Кокетує).

Дубовик. Моя? (встає, підходить до Марії). Це... ви!

Марія. Аа-ха-ха-ха!

Дубовик. (хапає її в обійми). Марусю!

Марія. Не руште!

Дубовик. Я вас кохаю...

Марія. (вирвалась). Ви нездатний до серйозних балачок! (пішла в свою кімнату).

Дубовик. (ні в сих, ні в тих). Марія Миколаївна.

Марія. (визирає). Я не можу зараз з вами балакати. До побачення...

Дубовик. (про себе). Ну це ще нічого. (нехотя бере картуз і виходить з хати).

Марія: (Вискочила з кімнати). Пішов! Нічого, ти ще прийдеш. (павза). Ах, не цього мені треба! Я теж кохую, але... Горбенка. Ах. Павлусь, такий жвавий, рухливий, а головне... кому, їст. Ха-ха-ха! (павза). А що буде, як мене виключать з інституту? (бере на столі книгу). Як влучно сказано у Пушкіна (читає).

«—Несносно видеть перед собою
Одних обедов длинный ряд
Смотреть на жизнь как на обряд...
И вслед за чинною толпою

Идти, не разделяя с ней,
 Ни общих взглядов, ни страстей.
 (іде в свою кімнату).

2. ВХОДЯТЬ ПІП І ЦІВКА

Піп. Сідайте. (роздягається, і причісується перед дзеркалом).

Цівка. (турбується, нервує). Ох, не сидиться мені, батюшко... Душа скорбить...

Піп. А ми, ось, для душі маємо... (дістає пляшку вина, намагається витягти корка).

Цівка. (про себе). Ох, що дома робиться, господи?.. Тіло моє дрижить. Коли б хлопці впоралися та вивезли пшеницю цієї ночі...

Піп. Що ви там шепчете, Семене? Га?

Цівка. Молитву, панотче... Знаєте, душа болить за народ православний... Скільки то стражданій із-за хліба святого...

Піп. Ви ж там і мені дещо допоможіть. (виходить у другу кімнату).

Цівка. А як же, од рота одірву, як Христос велів...

3. ВХОДЯТЬ «СЕСТРИЦІ»

Пріська. Переказували, Семене Радивоновичу?

Мотря. Просимо до жнив, пудиків по п'ять...

Цівка. («благочестиво»). Переказував, переказував, сестри. Ох, сестри, сестри, скрута настала! Все ж вивезли, обчистили, хоч полову їж... Дожилися... До комуни діходимо... (хреститься). Господи, прости нас грішних. Ну, а трішечки вже для своїх ближніх можна буде. Треба ділитися, як Христос велів.

Пріська, Мотря. (разом). От, спасибі вам. Хотіли йти в капірацію, або в «Ти-ви-ди» — та ні будемо нечистого хліба їсти.

Цівка. Ехе-хе... По пудигу яюсь дам... Христос двома хлібами тисячі годував (Пріська й Мотря-переглядаються). Ох-хо-хо. Лають Цівку. Клинуть Цівку, а без Цівки-бач! — не обійдуться. (павза). Ото так сестри,—по пудигу яюсь... та й трудно...

Пріська, Мотря. Процавайте (виходять).

Цівка. (сам). Ох, гос-пди владико живота могого... Хоч би хлопці впоралися та вивезли хоч половину. І де той архирей узявся в таку пору? На лиху годину приїде!.. (встає). Треба послати гонця попередити, щоб не приїздив...

4. ВХОДИТЬ ПІП

Піп. Куди це ви?

Цівка. Я зараз. Піду Тімошеві скажу, щоб порядки навів на цвинтарі. Я зараз (виходить).

Піп. (ставить на стіл пляшку). Маріє! Винеси закусочки.

5. ВХОДИТЬ МАРІЯ

Піп. Що ж ти, дочко, : мною мало балакаєш?

Марія. Отаке! Правда: я Ієремії, Луки мало знаю.

Піп. А Павла? (павза). Чого ти засоромилася? Е, дочко, тут щось...

Марія. Нічого подібного! Мені просто неприємно...

Піп. О, тобі Плеханова подай, Леніна, матеріалізм. — А треба б по-думати, треба...

Марія. Про це поговоримо іншим разом, тату! (виходить).

6. ВХОДИТЬ ЦІВКА

Цівка. Новина, батюшко! Переказав архирей, ніби за цим разом він не буде тут... Поміха є. От рахуба, брат. Це вже погано...

Піп. (наливає). Шкода, шкода, його преосвященство давно в нас був. Присідайте до столу (подає Цівці чарку). І так... Перевибори церковної ради треба так перевести, щоб втягнути незаможників. Пийте.

Цівка. (бере чарку). І що це нам дасть? (п'є). Нічого це нам не дасть.

Піп. (наливає). Е-е, багато дасть... тойшо. Та ще, якби комуніста хоч одного, хе-хе... Оце дуже важно, дуже важно той отшо. Чули—«церква клясова?» е, це дуже важно...

Цівка. Я не згоден. В раду треба людей статечних, а не митарів, щоб помогли плодами своїх трудов...

Піп. (п'є). Е, ні, ні. Статечні люди, той отшо, і без того допоможуть, а митаря треба підтигнути: треба перед ним поступитися... хе-хе. «Блаженна ложь егда приносить пользу ближнім»... Треба все, все використувати. А там, дивись, прийде час, коли митарю скажемо: «Несть власті аще не от бога» хе-хе-хе...

Цівка. Хе-хе-хе. Іменно, имінно... Ну, суккини сини!..

7. ТІ САМІ Й ТИМІШ

Тиміш. Простіть отець-батюшка!

Цівка. Чого ти прожогом?

Тиміш. Наш гонець зустрів архиреевого гонця, і він каже, що обов'язково завтра буде.

Цівка. Та не може бути?..

Тиміш. А на селі чудо півилося.

Піп. Той, отшо?..

Цівка. Чудо? О, господи, хоч би приїхав завтра архирей. Яке чудо, Тимоше? Ікона? Криниця?

Тиміш. (кричить). Пшенця!!

Цівка. Де, де?

Тиміш. На горищі!

Цівка. О! (в'яне й сідає а стілець).

Піп. (не знає в чому справа, дивиться то на Тимоша, то на Цівку)
Той отшо...

(Завіса)

ДІЯ ДРУГА НА КОЛОДКАХ ПІД ТИНОМ

Сільська вулиця. Тин. Видно стіну повітки над шляхом. На стіні висить об'ява: «Сьогодні о 8 год. вечора пленум сільради вкупі з громадськими організаціями. Повістка денна: про організацію кіно - театру і біжучі справи». На колодках сидить декільки селян: бідняк, середняк і куркуль. Лузають насіння...

1.

Куркуль. (позіхає і хреститься). А, а... господи прости...

Середняк. На дощ.

Бідняк. А позіхання—це теж добра барометра.

Куркуль. Еге-хе-хе. І барометрів тих повелося чимало, а як бог хліба не родить, то не родить...

Середняк. Та щоно тепер, мабуть, і попи без барометра не обходяться... вони теж за науку.

Незаможник. Піп без барометра знає...

Куркуль. О, о, правда, правда...

Незаможник. (продовжує)... Як тільки в матушки, приміром, поперек заболить—бери корогву та й клич людей на посвящення, хе-хе...

Середняк. Хе-хе-хе... Минулося.

Куркуль. Пошоломонів народ. З віри христосової посміховище зробили, (показує на об'яву), а он бачите кіно-тіятри замість церкви.

Бідняк. А яка з неї користь?

Куркуль. Яка користь? А з тіятрів яка користь?

Бідняк. То культура! Хоч подивися та порегочеш.

Куркуль. На кутні б ви зареготалися, тощо! Подождіть, підождіть... Буде вам црква, буде...

Бідняк. Кра-кра-кра! Чого ти кричеш, ворон? Гляди-бо!

Середняк. О, ну-бо, годі вам.

Куркуль. Ніхто не знає, що завтра буде, а вони п'ятилітки будують. Пхе! Колективізація.

Бідняк. Кра-кра-кра! А сам он хату на сохи поставив та ще й чужими руками... І ляди мені!

Куркуль. Та й не дадуть закінчити. За оцими облігаціями та налогами...

Бідняк. Питома,—облігації йдуть не на таку хатку, а на більшу... Ех, он бачиш (показує в далечінь) колективна хатка—ех!.. Хундамент,—хіба розіб'єш, а вкна!—А він—«хату собі». Гляди, щоб ми в тебе тієї не одібрали! Поживи і під драною стріхою та похазяїлуй...

Куркуль. Ось прийдуть хранцузи та англійці, покажуть як...

Бідняк. Та-та-та! Ото тільки й мови, а попитать, хіба в хранцузів немає своїх? Ого, брат! Сидів би собі та на бога надіявся, а то ще хранцуза йому... Що, вже з богом не переливки?

Середняк. Хе-хе-хе... Виходить так.

Куркуль. А бог таки бог, без його ні до порога.

Бідняк. (встає). Та що ти верзеш? Тьфу! Я, ще як у шишнацятом году був на позиції, то вже знав, що бог, релігія—ето гнусть і більше нічого! Я там, в окопах, страждаю, а жінка тут молиться. «Брось, пишу їй, ету юринду, не витрачайся, бо коль-ежелі снарядові дана ще з пушки определонна траекторія, то він всьоромно там і разорвьоться. «А він—«бог».. Тьфу! Коли він бог, так нехай дасть нам зайом індустріялізації, допоможе п'ятилітку кончить, Дніпрельстан і все проче...

2. ТІ Ж І ДВІ СЕЛЯНКИ

Перша. Ан ба, і тут висить оця чортяка! (кидається до об'яви і хоче її зірвати).

Середняк. Стривай! Не ти її вішала, не ти й зриватимеш. Геть!

Перша. А ти вішав? (сідає). На шибеницю б вас повішало.

Друга. Ті-і, яка христозащитниця найшлася, господи! І тобі воно нужне?

Перша. (другій). Чого ти цвірінчиш?

Друга. А то що, рота мені затулиш? Подумаєш! Нехай відбيراють. Все одно ми нею не користуємося.

Куркуль. Годі бо вам, баби, бог сам себе захистить, у його, святого, все готове. Може статися й таке, що одбиратимуть церкву, а воно й виявиться все тут. Треба більш вдивлятися в святе писаніє, та сповідувать його.

Середняк. І хто там його сповідує?

Бідняк. Еге, сказано,—не пожелай добра ближнього свого, а (показує на куркуля) оцей, по весні, в мене взяв за безцінок лошицю. Скористався моєю скрутою.

Середняк. Оту ворону?

Бідняк. Та ворону ж,—не пара ж їх у мене була.

Середняк. (чухає потилицю). Добра лошиця була. А я ж давав, бач, сімдесят.

3. МИМО ПРОХОДЯТЬ «СЕСТРИЦІ»

Перша тітка. Куди, сестри?

Мотря. Та вже ж не в тіятри.

Пріська. До церкви.

Середняк. Богу помолитися й під тином можна.

Мотря. Ее, гріх, гріх так говорити (пішли).

Друга тітка. Ото ж бач, яка благочестива, хоч і Мотря, а скільки вона моїм курям ніг поперебивала, бодай їй стільки болячок!

Перша тітка. (дивиться вбік). Іч, он гициль іде, той, що підписи збирає проти церкви...

Куркуль. Та хіба їх один? Осик не вистачило б якби почав вішати.

4. ТІ САМІ Й ДАНИЛО

Данило. (в руках олівець, великий жмут паперу). Добрий вечір.

Дехто. Здоров.

(Чути дзвін)

Данило. О, вже ось до церкви задзвонили!

Куркуль. А тобі кортить?

Данило. Хочеться поступить стихарем.

Перша тітка. Ач, ач, як насміхаються.

Данило. Вийшов би серед церкви, накрутив вуса як у таргана і почав: (вдає стихаря).—«Од Данила комсомольця—чтеніє!» (читає). «Ми, що нижче підписалися, за прикладом інших сіл, даємо свою згоду на те, щоб церковне помешкання було...

5. ПРОХОДИТЬ ЦІВКА

Цівка. (іде мимо і «благочестиво» вклоняється). Не слухайте того, не слухайте...

Данило. (церковним тоном). Хто має уши слухать, да слухаєт...

Цівка. Слухайте бога, он дзвін гуде, кличе вірних на молитву...

Данило. (показує на об'яву). А ото бачили?

Цівка. Не діждете, не діждете!

Бідняк. І ждати не довго, брат. Провалювай, коли не хочеш ще понюхати допрівської! Ну, чого ж став?

Цівка. (агітує). Християне! Та що ж це воно робиться? В якому государстві отаке є? Доки нас будуть притіснять, га?

Перша тітка. (Данилові). Молокосос! (зриває об'яву, шматує). Ось, ось вам...

Цівка. Сам Ленін казав,—поки сама маса не розувериться...

Бідняк. А де твоя маса? Де твоя маса?!

Данило. (показує на папери). Ось де маса!

Перша тітка. (кидається до Данила). Давай сюди! (вихопила папери і тікає. Данило доганяє. Боротьба. Бідняк допомагає Данилові. Цівка втік. Куркуль виламує з тину дрючок і, піднявши його високо, біжить до Данила. Середняк куркуля припиняє, вириває дрючок).

Перша тітка. Калавур! Рятуйте хто в бога вірує! Убив! Убив!! Чисто вбив!..

НА ГАНКУ ЦЕРКВИ

Крізь відчинені двері видно світло свічок, декілька постатів. Чути спів хору, але голоси більш старечі. Також час-від-часу чути молитву попа.

1. ЦІВКА Й КУРКУЛЬ

Цівка. (змінився трохи, змарнів). Ну, що там, буча велика була?

Куркуль (розводить руками). Невдалося. Народу мало було.

Цівка. То й добре, бо все одно нічого б не вийшло,—їхня власть. Голота і йорзається, та держиться за комуністів, як воша за кожуха... вже й церква не допомагає...

Куркуль. А за кого ж би їй держатися? Хе-хе-хе. Натура свсе бере. (Павза).

Цівка. (тихше). А нащот того, як?..

Куркуль. Штука не мудра, тільки великий физик (з бокових дверей виглядає Тиміш і слухає). Виходить дуже непевно.

Цівка. Треба так зробити, щоб уже не промахнутися. Кого-кого, а Горбенка... Саме головне,—це заманити в отой ярк, що за калиною... недалеко сельбуду...

Куркуль. Цссс! (ідуть мовчки до церкви).

Піп. (за коном) Христу-богу предадім...

Хор. Тобі господи-господи...

2. ТИМІШ З «ПРИТВОРУ»

Тиміш. (виходить, сідає на поручні). Ой-йо-йо... Сьогодні щось буде неблагополучне. Архирея тоді з тріском вигнали, Цівку за «чудо» з хлібом попарили добре та пощипали,—на вірі Христовій таки путньо позначилося. Архирей, чолов'яга, брат, а костуряка в його такий, що як лусне, приміром, по тім'ї — витягнешся акі твар... І ангел-хранитель не врятує (прислухається). О, хтось чвалає (ховається в бокові двері).

3. ВИХОДИТЬ ЦІВКА

Цівка. (втирає на чолі піт). Чи воно справді парко, чи то мене в жар кидає... Ох, господи твоя воля (гукає). Тимоше!

Тиміш. Що таке? (виглядає).

Цівка. Одпочинь трохи, потім знову будеш дзвонити. Тільки дзвони так протяжно, жалібно...

Тиміш. Е, це вам не грамофон, а дзвін. Луснеш його от і все.

Цівка. «Луснеш», «Луснеш». Що це ти, Тимоше, став такий нечемний до церкви?

Тиміш. О! (павза). Щоб жалібно виходило, треба дзвонити як по мерцєві.

Цівка. От, от як по мерцеві. Тільки не дуже підголоском бий, а так торкай, торкай...

Тиміш. По закону так не помагається.

Цівка. Помагається, Тимоше, помагається. Сьогодні особлива служба. Сама церква при смерті. Розумієш?

Тиміш. Розумію, тільки я дзвонити не буду.

Цівка. Тимоше!

Тиміш. А паляниця буде?

Цівка. Буде, буде (*йде в церкву, потім вертається*). Слухай, Тимоше, ти сьогодні був на Забігайлівці? Що там Горбенко зробив?

Тиміш. (*махнув рукою*). Гули, гули, а потім махнули рукою та й постановили—зачинити церкву. Краще, кажуть, кіно, чи що.

Цівка. Що ж це воно робиться, Тимоше?

Тиміш. Це вам краще видно,—ви до попа, а піп до бога ближче... А один там харцизяка так і каже: «як індустріалізація, так, значить,—механіка. Поставить, каже, в церкві каруселю, щоб по шість пар заразом вінчать», хе-хе-хе... Що це воно робиться, дядьку Семене? (*павза. Тиміш іде в бокові двері*).

Цівка. (*сам*). О, боже всесильний! Чи ти жартуєш, чи ти спиш, чи тебе вже й на світі немає? (*йде до церкви*).

Хор. Господи помилу-у-й.

4. ВИХОДИТЬ ТИМІШ, І ПРИДЕРЖУЄ ДВЕРІ

Тиміш. Отак, щоб і я чув. Хе! Особлива служба. Знаємо—яка особлива. Будете людям морочити благородній... (*крутить цигарку*).

Піп. Алілуя, алілуя, слава тобі боже...

Хор. Господи помилуй...

Тиміш. Помилує, помилує, підождіть (*запалює цигарку*).

Хор. Подай господи. Господи...

Тиміш. О, ето другое дело. Чи помилуй чи ні, а подай, то ми самі помилуємося (*прислухається*). О, ша!

Піп (*за коном*). Храм божий—твердиня наша...

Тиміш. Починається ето самое дело... Валяй, Миколо!

Піп. І не повалить хвиля безвірництва твердині нашої. Ще глибока, глибока віра...

Тиміш. Ну й глибока. Горобцеві по... (*затуляє собі рота*). Прости господи за язик.

Піп. Треба, щоб слово боже полинуло під кожну вірну й невірну стріху.

Тиміш. Ага, під стріху, отуди до горобців!.. (*чути кроки. Тиміш ховається в «притвор», дзвонить*).

5. ЦІВКА Й КУРКУЛЬ (*виходять із церкви*)

Цівка. Сокира й ніж, тихі, але краще порох.

Куркуль. Чому? Порох дуже кричить.

Цівка. Ото ж! Треба вбити два зайці: приголомшити зачинщика й наробити переполоху.

Куркуль. Там видно буде. Думаю підсісти, ладком, ладиком, мовляв у ярку є так і так... Тільки не піде, стерво! То ж тобі такий, сукин син... пролетарія...

Цівка. Піде! Коли чоловік у гарячці, то буде радий всякому випадкові, щоб використати... Боротьба! Треба тільки, щоб він один знав, щоб не збагнув хто з боку холодним розумом... Добре було б добути список з підписами. Я казав... Миколі, щоб через Марію... А вона мнеться!..

Куркуль. Цсс! (пішов на цвинтар).

Цівка. Ох-хо-хо... (витирає піт і йде в церкву, зустрічаючи Пріську й Мотрю).

6. ПРИСЬКА Й МОТРЯ

Пріська. Чула, Мотре?

Мотря. Ох, Прісько... Батюшка такий блідий, суворий, як Христос у саду Гехсіманському.

Пріська. (хреститься). Царице небесна, троевручице...

Мотря. Спаси нас (ідуть на цвинтар).

7. ВИСКАКУЄ ТИМІШ

Тиміш. Сестрице, Єхросиніє, а зажди.

Пріська. (до Мотрі). Я наздожену, сестро.

Мотря. Я піду на цвинтар, на травичі сяду (іде, але ховається тут же, підслухає).

Пріська. Що таке? (оглядається).

Тиміш. (голосно). Що там батюшка кажуть? (тихо). Чом же ти до мене не зайшла? (голосно). Ох, господи, господи (тихо). А я ж тебе ждав...

Пріська. (голосно). Все про те саме. Охо-хо-хо. (тихо). Ніяк було (голосно). Світопреставленіє буде.

Тиміш. (голосно). Да, наказаніє господне (тихо). Останешся ти без приймака, церкву ось закриють і вінчатися ніде буде.

Пріська. Перепишемося.

Тиміш. (показує на бокові двері). Зайди, поговоримо.

Пріська. Хі-хі. Перепишемося, тоді й поговоримо...

Тиміш. (обнімає її і тягне в «притвор». Пріська злегенька пручається). Дуренька ти! (ідуть у бік).

Хор. Прісноблаженную і пренепорочную...

8. ВИХОДИТЬ ЦІВКА

Цівка. (іде до бокових дверей). Тимоше! (павза). Тимоше! (павза). Що з ним? (хоче відчинити двері).

Тиміш. (вискочив). Що таке?

Цівка. Мабуть на гору лазив?

Тиміш. Ага, на гору...

Цівка. (хоче йти в «притвор»). Тут я поставив пляшку оливи...

Тиміш. (злякано). Немає тут!

Цівка. Де ж вона ділася? Ось я сам... Пусти.

Мотря. Хі-хі-хі... (побігла).

Цівка. (кидається вбік, де була Мотря) Хто тут? (дивиться).

Тиміш. (скористався нагодою, сховався і в ту ж мить вискочив з пляшкою). Оце вона?

Цівка. Ага... (бере пляшку і йде до церкви).

Тиміш. (хитає головою і йде в «притвор»).

Хор. «Благословенна ти в женах і благословен плод чрева твого»...

САДОК БІЛЯ СЕЛЬБУДИНКУ

Алея. Стоїть ослін. Куші. За коном чути шум, співи тощо. Марія ходить по алеї, потім сідає на ослоні. Пише лозинкою по землі.

1. МАРІЯ І ГАЛЯ

Марія. Так. (пише). «Бытие определяет сознание». Гм. (міркує). А чому не «сознание определяет бытие» (міркує). Перейду на третій курс—тоді вже мене за хвіст не піймаєш! (пауза) Які короткі зустрічі в мене з Горбенком. Не дається на мову! (наспівує):

«Любит тот, кто безумовно ревнует»,

Любит тот, кто при встрече молчит»...

(дивиться вбік) Маю щастя бачити свою суперницю. (проходить Галю, не звертає уваги). Що, на збори поспішаєте? Ще рано.

Галю. (оглядається) А-а, мілая гражданка, хіба вам не однаково? Все одно ціле літо на громадській роботі носа не показувала. Ех, ви!

Марія. А вас ніхто не уповноважував мені нотації читати!

Галю. (робить реверанс). Не ізвольте безпокоїться, краще он підіть... до свого папаші та скажіть, нехай людей не дурить. Кінчилась уже обідня, годі! (іде). Фізико-матиматичний факультет! (пішла).

Марія. Хамка! (встала й пішла в другий бік).

2. БІДНЯК І СЕРЕДНЯК (проходять)

Бідняк. Ну, йдем, ідем, швидче!.. (бере під руку). Давай і ми по саду пройдемося. Колись тут пани ходили.

Середняк. Та не тягни бо! (став). Може ще й голосувать заставиш? Не буду голосувать, ні за, ні проти. Потому, хоч Ленін і казав, що релігія—це опіум, а нічого не казав, щоб нащот церков...

Бідняк. Брешеш!... Кажу, ти середняк? Середняк чи ні?

Середняк. О, господи, та як же? (іде).

Бідняк. То-то! (пішли).

3. ГОРБЕНКО Й ГАЛЯ (виходять і сідають на ослоні)

Горбенко. Це просто в тебе розигралися ревності.

Галья. Які ревності?

Горбенко. Ревності...

Галья. Павлусю, не зустрічайся з нею. Вона на тебе дивиться таким звірячим поглядом, вона якась... і потім вона ж попівна...

Горбенко. Ось цього вже я не люблю! В серйозні справи замішують ревності. Мені зараз не до цього. Ти знаєш, що сталося з Данилом на кутку—ледве вирвався. Сьогодні на пленумі сільради буде шум. Підписалося багато, а багато ж прийде, щоб зірвати збори. Про те, що вона сволоч, я сам знаю (глянув убік). А он і вона йде.

Галья. Ну, що ж, може й так... (встає).

Горбенко (ласково). А все таки трохи є ревностей, признайся?

Галья. Тх, чисто ж!.. (пішла).

4. ГОРБЕНКО Й МАРІЯ

Марія. (проходить повагом). Добрий вечір—Лафарг.

Горбенко. Без порівнянь тільки. Добрий вечір. Що це у вас за книжка?

Марія. (дає книжку). Будь ласка.

Горбенко. Сідайте (присвічує, дивиться на книжку). А, таки справді Лафарг?

Марія. (сідає). Ви дивуетесь? О, я не така, як ви про мене думаєте.

Горбенко. А коли я про вас думаю не погано? Значить... (дивиться на неї).

Марія. Ха-ха-ха! Ви вмієте ловить.

Горбенко. (віддає книжку). Чи не збираєтесь ви, часом, виступити опонентом проти свого преосвященного папаші? Вже час скинути личину!

Марія. У вас що слово—огонь. А яку б ви мені тему рекомендували?

Горбенко. (сміється). Хоч би—походження людини...

Марія. (кокетує). О, ви ж і тонкий смак маєте на теми. Тема фундаментальна, тільки...

Горбатенко. Тільки що?

Марія. Тільки дочці з батьком на цю тему не зовсім вигідно диспутувати. Уявить собі, я йому намагаюсь довести, що я походжу од мавпи.

Горбенко. Чом же, доказ має підстави! Хоча такі людці змогли б виставити «незаперечні» аргументи проти цього доказу.

Марія. Який саме?

Горбенко. Вони виставили б заяву одного чехівського героя, який казав, що «если бы мы происходили от обезьяны, то нас бы цыгане водили по ярмаркам».

Марія. Ха-ха-ха! (зідхає). З вами весело. Ви знаєте, я б охоче поділила вашу участь на сьогоднішніх зборах.

Горбенко. Це було б вам дуже корисно...

Марія. О, ні, я маю на увазі користь для суспільства.

Горбенко. Похвально! Ви зобов'язані сьогодні виступити на зборах...

Марія. (жахнулась) Я?... (ніяково) Я... з охотою, але ж...

Горбенко. Ніяких «але»... Це не флірт!

Марія. Я подумаю... (намагається глянути Горбенкові в очі).

5. ВИХОДИТЬ ГАЛЯ.

Галля. (збоку). Товариш Горбенко, на хвилину!

Горбенко. (до Марії). Думайте (іде до Галі). Що таке?

Галля. З церкви випустили. Люди виходять по одному і більшість приходить до сельбуду.

Горбенко. А чередник де, Данило?

Марія. (вся увага. Пильнує і слухає). Подумаю...

Галля. Чередника немає ще з кутка, і Данило каже, що він зайшов підвечеряти додому, а список передав, щоб вечором де не загубить... У Данила ж ледве не одняли...

Горбенко. Знаю. Стривай! На ось ключ, збери у хлопців усі списки, склади гарненько і однеси в мою кімнату. Положиш у шухлядку, в столик. Гляди, не забудь замкнути.

Марія. (про себе). О, о, в шухлядку... Цікаво б взагалі заглянути в твою шухлядку...

Галля. (бере папери, ключ). Ну, що вона?

Горбенко. Думає.

Марія. Ви про мене забули, товаришу Горбенко?

Галля. У, падло (пішла).

Горбенко. Довго ви думаєте, здається і не гиндик.

Марія. Ви любите оцю дівчину?

Горбенко. Це справи не стосується!

Марія. Помиляєтеся (хитро дивиться на Горбенка).

Горбенко. Я помиляюсь? У такому разі я вам скажу так, як сказала ця дівчина...

Марія. Як? Що вона сказала?

Горбенко. Дала вам повну, правдиву і стопроцентну характеристику...

Марія. Яку? (схопилася).

Горбенко. Що ви паррло!

Марія. Ах! (сідає на ослін).

Горбенко. Ха-ха-ха! Влучно? Правда?

Марія. Як ви смієте?! Ви... Я вам докажу, я вам докажу!..

Горбенко. Ад'ю! (іде од неї).

Марія. Стривайте! Я надумала...

Горбенко. Не маю часу!.. (пішов).

Марія. (сама). Ах, яка образа, яка образа. Глум! Ні, це не надійною однією таке знущання. Це характеристика сотням, може тисячам таких Марій, як я. Але я маю добрі нерви, маю сили, щоб зуміти помститися (пауза, міркує). Я приберу ще до своїх рук (хопається за голову). О! (дикий, приглушений сміх). Я ще зумію подивитись, як ти будеш свої думки шліфувати об гостру дійсність... (іде в другий бік).

Деякий час сцена порожня. За коном чути гомін, вигуки: «кропилом по спині», «анцихристи». На кону все дужче й дужче темніє.

6. ВИХОДИТЬ ГОРБЕНКО Й КУРКУЛЬ

Куркуль. (озирається кругом). Ага, оце тут я вам і розкажу... Ось сідайте.

Горбенко. Тільки швидче, бо ніколи теревені розводити (дивиться на куркуля). Ви з хутора?

Куркуль. (услесливо). Ну й товариш Горбенко! З хутора ж! Ви мене знаєте?

Горбенко. Нібито десь бачив...

Куркуль. Тссс! Я вам хочу сказати одну штуку... (таємниче). Тільки дайте слово, що нікому не скажете, аж поки сами не визнаєте...

Горбенко. Та що таке? Кажіть швидче...

Куркуль. Знаєте отой ярк, що за калиною?

Горбенко. (зацікавлено). Ага-га, знаю, а що?

Куркуль. Там лежить скарб... хе-хе-хе.

Горбенко. Ну, і нехай лежить. Підіть викопайте...

Куркуль. Хе-хе, то такий скарб, що мені не потрібний.

Горбенко. (знов зацікавлено). А що ж там?

Куркуль. Ніби якісь книги—література значить і золоті речі... хе-хе-хе. Щоб, як одберуть церкву, так нічого в ній не залишилось.

Горбенко. А що—як брехня?

Куркуль. (ображено). Та що ви, в самім ділі, товариш Горбенко! Хіба мені що? Я думав як вам допомогти. Тут палицею кинути, можете піти подивитися. Хочете, я піду покажу де воно й лежить...

Горбенко. (встав). Ми ось зараз нарядимо комісію (хоче одійти). Я гукну... Гей!

Куркуль. (хапає Горбенка за руку). Ой, ради бога—не треба. Я й сам не радий. Це ж комісію треба вести—а я не хочу, щоб хто про мене знав, цур йому... Самі визнаєте—тоді вже й ведіть хоч три комісії, про мене. А ні, то я йду од вас зовсім, як хочете.

Горбенко. Ану, ходім (пауза. Пильно дивиться).

Куркуль. Тсс! Не можна разом... замітять. Або ж ви вперед ідіть, або ж я...

Горбенко. Ведіть! Швидче... (посміхається).

Куркуль. (іде). Я зайду он за стару вербу, а ви за мною... (пішов).

Горбенко. (Тихо, вглядаючись ступає і потім зупиняється, слідує). Іди... (тихо сміється).

7. З КУЩІВ КРАДЕТЬСЯ ТИМІШ (підходить тихо до Горбенка)

Горбенко. Хто це?

Тиміш. Не йдіть! Не йдіть за отим чоловіком, бо буде вам біда...

Горбенко. Що за біда?

Тиміш. В ярку засідка, вас уб'ють...

Горбенко. Кому з вас вірити?

Тиміш. Мені. Мені вірте, я знаю.

Горбенко. Та покиньте Тимоше! Я не можу вам вірити, ви ось і досі дзвоните, і досі...

Тиміш. Йй же богу покину... Оце іду зараз часи одзвоню, одріжу верьовку на віжки й покину... Тільки не йдіть...

Горбенко. (сміється). Ні, ні! Ідем зараз, щось зробимо... (пішли до сельбуду).

8. МАРІЯ І ДУБОВИК (ідуть «об руку»)

Марія. Сумно... В думках сумно, на серці... (лашиться до нього). Оце ви приїхали—трохи ніби веселіше...

Дубовик. О, який я радий, Маріє Миколаївно, що вас трохи розважаю. Але я сам... у траурі... (сідають на ослоні).

Марія. В траурі? Що ж у вас?

Дубовик. Батько вмер наглою смертю (павза). Не вдержав старий... повісився...

Марія. Що ви? Через що?

Дубовик. Розорився старий зелений хутір. Обкарнали господарство, обсіли сози, артілі здавили і... немає виходу, немає просвітку... всі надії розвіялися. Буйні хліба, важкі снопи—не наші...

Марія. Яка трагедія! (павза). Я вам од душі співчуваю. Мені вас так шкода, так шкода... У мене теж чорні думки.

Дубовик. Якби ви співчували мені так, як я вам співчуваю.

Марія. Мені ні в чому співчувати!

Дубовик. Я маю доручення передати вам сумну звістку...

Марія. Яку? Кажіть швидче!

Дубовик. (дає їй папірець). Нате, самі дізнаєтесь...

Марія. (хопає). Присвітіть! (Дубовик присвічує). Не може бути! (схоплюється). Мене виключно з інституту?!

Дубовик. Так. І це діло рук місцевих активістів...

Марія. За що ж?! (затуляє обличчя руками. Павза). Хто мене утішить? Ні, цього не може бути! Яж вивчала марксизм, я ж... лєнінізм... я ж... діалектику... Не може бути (сідає).

Дубовик. Марусю! Не треба сумувати. Проживем і без діалектики, аби ви...

Марія. Слухайте. Ви мені колись казали...

Дубовик. ... що люблю. (бере її за руку, цілує). Понад усе на світі. В цьому я почуваю ще сенс життя мого.

Марія. Але я прошу доказів! (лащитьсЯ). Мій хороший.

Дубовик. Вимагай. Наказуй!

Марія. Накази даються для виконання.

Дубовик. За всяку ціну!

Марія. Зараз, сію мінуту мені треба роздобути одні документи... підписні листи за відібрання церкви.

Дубовик. Але як?

Марія. Я маю до цього засоби (ідуть).

За коном шум більшає. Вигуки: «Починай!» «Затвердити!» «Покажи!» і т. інші.
Чути здаля вибух, другий...

9. ДАНИЛО Й ГАЛЯ

Данило. (вибігає). Де ж це він? (турбується).

ГалЯ. (вибігає). Де Чередник? Чув, десь стрельнуло?

Данило. Чув. Треба бігти, бо там сам Павло на зборах.

10. ТІ Ж І ЧЕРЕДНИК. (Вибігає і держитьсЯ за руку біля плеча).

Данило. Це ж свинство, товариш Чередник!

ГалЯ. Народ жде!

Чередник. Ша! Ой, їдрі його в балабушку! Дай тряпки!

ГалЯ. Що таке?

Данило. Хто?

Чередник. Хавай хустку! Ой! Біля ярка йшов... (ГалЯ перев'язує руку). Ой! Ішов, а якась гадюка прицілила... (ідуть).

10. МАРІЯ, А ПОТІМ ДУБОВИК

Марія. (виходить). Щось тут за галас був? Десь постріли... Страшно... (оглядається).

Дубовик. (з пакунком) Цссс!..

Марія. Є? (бере пакунок). Шшш...

Дубовик. (хоче обняти її). Марусю...

Марія. (одштовхує). Потім, потім (бере пакунок в обидві руки, присідає і кладе його на коліна, злісно, з насолодою сміється) І і-го-го-го... Павле, Павле...

Дубовик. Що?!

Марія. Ідем на збори! (пішли).

ПЛЕНУМ СІЛЬРАДИ

Сцена й заля театру—сельбуд. Дівві особи серед публіки. За столом сидить Чередник, Горбенко та Друга тітка. З боків на сцені під стінками, навприсядки—селяни, курять. На авансцені Галя. Серед публіки Дубовик, Марія, та «ПЛЕНУМ». Шум, галас.

Чоловічі голоси. — Галасуваніє покаже!

— Бога не галасують!

— Він старий, вже на кандидати не йде.

Жіночі голоси — Що за насмешка?!

— Нехай сама маса веруючих...

— Хочете, щоб до зими хліба не було?

Горбенко. (головує). Тихше! Тихше!

Чоловічий голос. Не в церкві бог, у кожному з нас. Не сотвори собі кумира, сказано.

Жіночі голоси. — Штунда! Штунда!

— Ви й хреститися забули!

— Вангелісті окаянні.

— Ви й у свинюшнику б молились!

Середняк. Ось не шуміть-бо!

Горбенко. Товариство! Ми на пленумі сільради, а не на колодках під тином.

Голоси. Правильно!

— Треба по закону!

Горбенко. Є порядок і його треба додержувати. Сільрада тільки підтвердить те, що вже сталося. Маса вже своє слово сказала на куткових зборах. Ми зібрали сімсот підписів за відібрання церкви.

Чоловічі голоси—Правильно!

— То всі безбожники були!

Жіночі голоси. Страшний суд накликаєте?

— Треба покаятись!

Марія. Прошу слова!

Горбенко. Тихше. Будь ласка, хто там слово?

Марія. Я.

Голоси. О, ти диви!

— Попівна!

Горбенко. Ви не маєте права голосу!

Марія. (не звертає уваги). Громадяне! Треба шанувати права сільради, вона не порушить прав самої громади... Церкву треба відібрати (в залі шум). Для цього є порядок, про який уже товариш Горбенко говорив вам... Є пропозиція і дотримуватися того порядку.

Жіночі голоси—Куплена!

— Правду каже, правду!

— І я підписалася за театри!

— На печі в просі тіятри!

Дубовик. Прошу слова.

Горбенко. Будь ласка, говорить товариш Дубовик.

Дубовик. Громада—великий чоловік, давно сказано...

Чоловічі голоси—Хе! Великий та дурний.

— Ге-ге!

Дубовик. Як уже наш учитель Ленін говорив, що нам недостає культури.. Потім нам треба школи, просвіти, щоб ми знали й бачили, куди йдемо...

Горбенко. Товариш Дубовик, ми й так знаємо і бачимо, куди йдемо, справа тільки в тому, щоб швидче! Чуєте?

Голоси. Ач, ач як заворачує!

— Нехай доказує!

Дубовик. Щоб довго не говорити, треба прийняти пропозицію товариша Горбенка, а для цього треба зараз призначити комісію, нехай підраховує і перевіряє зібрані підписи, а збори потвердять їх, що вони значить, не хвальшиві і будемо дбати вже не про церкву, а про театр (сів).

Горбенко. Вас бере сумнів, товариш Дубовик?

Дубовик. Я не кажу, але... порядок...

Голоси. — Та швидче!

Галля. Є пропозиція, через те, що пізно, визначити комісію і вона перевірить завтра з президією сільради.

Чоловічі голоси.—Авже ж!

— Завтра!

— Сьогодні!

— Зараз!

Жіночі голоси.—Ану, які там сукини сини підписувались?

— Зачитать, нехай не кортить!

Горбенко. Тихше! (до Галі). Піди принеси (до публіки). Давайте комісію (Галля виходить через залю). Зараз принесуть список.

Голоси.—Виділити щотчика!

— Не треба!

— Зуби почитаємо!

2.

(Данило й Бідняк ведуть через залю зв'язаного куркуля. Він огинається. В залі шум. Загальна увага).

Данило. Швидче, швидче!

Бідняк. Ступай, ступай!

Голоси: Вже народ в'язуть!

— Хтось стріляв!

Куркуль. (на сцені). Народ православний! Та що ж це таке? За-ступіться.

Чередник. (виходить наперед). Ось я заступлюсь (показує на поранену руку). Ось бачте? Чули вибухи?

Голоси. Чули, чули.

Чередник. (до куркуля). Ах ви ж гадюки полосаті! Вам по ярках засідать! (б'є себе в груди). Ось куди цілив, падлюко проклята! Обшукайте його! (куркуля обшукують). Ось яку ти грудь незаможницьку хотів пробити!

Куркуль. (махає ногами). Не підходь! (Данило знаходить куцак).

Данило. Ось де воно!

Голоси. О-о-о!..

— По-божому!

— По-християнському...

— Оце так!

3. ТІ Ж І ГАЛЯ

Галья. (засмучено проходить через залю, на авансцені зупиняється бліда, потім кидається до куркуля). Украв! Украв!

Марія. Хі-хі-хі-хі...

(Завіса)

ДІЯ ТРЕТЯ

КІМНАТА ВЧИТЕЛЯ

1. ВХОДЯТЬ ГОРБЕНКО, БІДНЯК І СЕРЕДНЯК

Горбенко. Заходьте, сідайте, товариші.

Бідняк. Та... тут сідати ніколи.

Середняк. Прийшли, може ви дасте нам яке звіщення—«яка воно чортяка, звиніть, ті списки покрала? Ви знаєте, село ходором-ходить, аж потилиця свербить.

Бідняк. Воно, в сушності, юринда, як розібратися, а неприємно, коли в селі така каламатня заводиться. Це ж форменна контр-революція!

Горбенко. Одним словом, гайка ослабла?

2. ВХОДИТЬ ДАНИЛО

Данило. Слухай, Павле, осередок чекає на інформацію. Що нового?

Горбенко. Нічого. Але кожному повинно бути ясно одно: списки вкрадено, і це справа рук наших ворогів. А хто наші вороги? Ну, хто, я вас питаю? Ви ж усі, здається, люди дорослі і мусите знати, що...

Бідняк. Та ясно ж: пп, Цівка з куркулями, сестриці підлабузниці і всі прочі супостати!

Горбенко. Треба тільки не робити переполоху, а твердо триматися. Врешті списки—це папір. Пропали одні—другі будуть—справа в живих людях! Чуєте? В живих людях справа! Треба йти зараз на кутки і гнати

в три-шия всю наволоч, розсівати попівсько-куркульську агентуру. А тим часом і спіймаємо kota на салі.

Середняк. Вещ пойнятна, коли скажемо й... всім стати на своєму кріпко. Ходім.

Бідняк. Тепер зрозумів? Казав же, не лізь у бутилку, так ти, як теля на льоду, їй же бо!

Середняк. Ме-ели! А сам же й...

Горбенко. Товариші! Не сперечайтесь, а краще йдіть та допомагайте нам кінчити справу (селяни виходять).

Данило. Ну?

Горбенко. Що—ну? Конкретна пропозиція: розсипатись всім комсомольцям по селу. Треба битися.

Данило. Чим?

Горбенко. Що це за питання? (павза). Списки викрадено, а не загублено.

Данило. Звідки ти знаєш. Ти, брат, не дуже!... Було б не давати на її руки документів... Може тут чорт знає що...

Горбенко. Слухай, Данило, а може б ми про це іншим разом? Я довіряв члену комсомола, а ти—секретар осередку... Зрозумів?

Данило. Побачимо! А тепер ти не йдеш?

Горбенко. Ні. Ти сам на зборах будеш інформувати, а в мене є справи крім цього... йди, іди... Не затримуй довго зборів, будь ласка. І не замазуй справи.

Данило. Добре. Ти ж на мене не то... не думай що.

Горбенко. Ото іще вигадав! Справа настільки серйозна... (виходять).

3. ВХОДИТЬ ГОРБЕНКО З СТОРОЖЕМ

Сторож. (підходить до столу, тупцюється). Гм!.. І столик цілий і все на місці... І ти диви, таку хтось петрушку підпустив...

Горбенко. Чудо, правда?

Сторож. Нестеменне чудо! їй же бо, хе-хе... Павло Дмитрович, може то бог украв? Мотря-сестриця казала що бачила тої ночі огняний портфель летів на небо та аж за волосожар зачепився...

Горбенко. Може й зачепився. (підходить до дверей в кімнату Дубовика, сіпає)... Сказать би... Ні, держиться міцно! (До сторожа). Ви, дідусю, зрозуміли, що я вам казав?

Сторож. Авже ж. Як казали, так і буду робити (павза). Його вже опридільнонно той... вичистили?

Горбенко. Остаточнo. Вже не буде вчителювати.

Сторож. (жвawіше). Конешно, шкода його, ну, та шкода й на нього! Негарний чоловік, признаться... От, к примеру я: на всяку релігійну віру дивлюся... кх-ме, щодо посту, так ще як на Тавріях ходив, то не держався.

Горбенко. (замислившись). Так-так... Ви не забули, яка в мене записна книжка?

Сторож. Ні, ні (виходить).

Горбенко. (сам). Ах, голова обертом... (Береться за голову і підходить до географічної мапи). Так... В англійському дюймі десять кілометрів. Ось малесенька точка... (ходить по хаті). І в цій точці велика боротьба й нечувана переоцінка всіх цінностей! (павза). Церкву відібрати! Не жарти. Легко сказати, а як оці два слова розуміє, аналізує, обдумує бідняк, середняк, сидючи в хаті, де ще в кутку «батьа» в одній руці світ держить, а другою рукою потрожує (павза). Де це Чередник забарився?

4. ВХОДИТЬ ВАЛЕНТИНА МАКСИМІВНА

Валент. Макс. Я вас не розумію, милий друже! Це ж жорстоко...

Горбенко. В чому річ?

Валент. Макс. Та як же! Кинули дівчині убійче обвинувачення в провокаторстві і не думаєте це підтвердити фактами, або реабілітувати її...

Горбенко. Чорт візьми, я сам у це мало вірю! Але ж чи маю я право кидати підозріння, коли...

Валент. Макс. Єдиний доказ — це те, що в неї були документи, що вона їх ховала і...

Горбенко. І в неї був ключ! Не можу ж я сентиментальничати в таких справах.

Валент. Макс. Але ж не настільки бути суворим, щоб цю людину вбивало, доводило її до гарячки...

Горбенко. Що таке? З нею погано?

Валент. Макс. А розуміється. Всю ніч марила, і ось цілий день сама не своя. Рвалася до вас...

Горбенко. Скажете, що я зараз до неї зайду (павза). Слухайте, Валентино Максимівно—зараз комсомольці розійшлися по селу з певним завданням. Треба й нам. Я піду на Забігайлівку, а ви на Голованівку, там вас добре знають. Це два важливих місця.

Валент. Макс. Обов'язково! (павза). Становище дійсно серйозне. Я вчора, як приїхала, як почула—вірите,—мене ніби окропом обдало. Які ж у вас є міркування відносно документів?

Горбенко. Розуміється, діло рук церковного причету. Але ж я чув, що це їм гроші коштувало. Ось оце мене сплутує. На Дубовика в мене самі серйозні підозріння — він здатний на таку авантюру.

Валент. Макс. Особливо зараз! А Галю будете довго підозрювати?

Горбенко. Галю? (павза). Я сам мучуся. Я не можу собі уявити... Центр ваги, розуміється, не в ній...

Валент. Макс. Так, так... Ви ж зайдіть до неї, бо вона сама прийде (вийшла).

Горбенко. (сам). Ні, я таки, здається, перебільшив свої підозріння до Галі. Чому так довго Чередника немає з міліції?

5. ВХОДИТЬ СТОРОЖ

Сторож. (з листом). Ось листи до вас пошта принесла.

Горбенко. (бере лист). Давайте. Дякую... (хоче розпакувати). Ой батька.

Сторож. (таємно). Павло Дмитрович.. Штукенція!..

Горбенко. Яка саме?

Сторож. Був я в Дубовика в кімнаті—закликав мене...

Горбенко. (кладе листа на стіл). Ну?

Сторож. Питає мене: «що чувати—діду?»... «що ж, кажу, нічого опридільонного»—а сам зирк,—зирк, по кімнаті та й наглядів...

Горбенко. Що?

Сторож. (мацає в кишені). Де ж це воно? (одступає до дверей). У жилетці zostалося...

Горбенко. Стривайте!

Сторож. Я зараз принесу... (вибігає з хати).

6. ВХОДИТЬ ЧЕРЕДНИК

Горбенко. (назустріч). Ну, що, як?

Чередник. (сідає). Дайте віддихатись. Ху! Питали, розпитували, записували... того когута посадовили та й... усе. Ой, крутить же, гадюка! Каже, я не знаю Горбенка, не заманював ніколи... біг, каже, на постріли і знайшов куцака.

Горбенко. А Тиміш як?

Чередник. Молодець! Ріже, аж гай гуде. Каже—сам бачив і чув, як змовлялись.

Горбенко. А про списки?

Чередник. Нічого не звісно. Тиміш каже, що карбованців триста асигнували, щоб купити списки... А хто, що, як, ніхто ні чи-чирк.

Горбенко. А міліція коли буде?

Чередник. Як смеркне.

Горбенко. (нервово). А, чорт! Побули б вони в нашій шкурі. Документи викрадалися для того, щоб їх знищити, а не чекати поки для міліції смеркне. Ось що, товариш Чередник, як не пощастить нам їх розшукати, в селі дійсно може смеркне років на півтора. Що це нам буде коштувати!

Чередник. Да... Нічого! Я ось побіжу перекусю, та тоді самі почнемо.

Горбенко. Тільки швидче. Коли мене не буде вдома, шукайте за селі.

Чередник. Добре. Ну, ми ж їм, гадам... (виходить).

Горбенко. (Сідає біля столу). Стривай, що це за лист? (розриває й читає). «Здоров, любий сину. Чого не навідаєшся? Ми живемо нічого. Всі здорові. У нас, на ХПЗ днями було велике свято—заводське.

Знаєш, самотужки виготовляли двигуна «Зульцер 47» (думає). Незнайома машина (читає далі). «Спочатку було дуже важко—машина незнайома, день і ніч товклися в цеху, щоб краще виготовити деталі» (задумується). Так. Хто ж там заправляє? (читає). «Коли пустили «Зульцера» і як пішов він без із'яну, то я аж заплакав»... (павза). Любий батьку... ти не плакав у найтяжчі часи—чого ж ти заплакав, як пустили «Зульцера»? (ходить по хаті). «Хлопці питають, як тобі в провінції»... Фу! Гидке, протинне це слово «провінція». Соціалізм, п'ятирічка не знає провінції! Тільки міщани і ввесь зброд...

7. ВХОДИТЬ МАРІЯ

Марія. Добридень. Кого це ви лаєте такими титулами.

Горбенко. (зміряв її суворим поглядом). Хочете знати?

Марія. Хочу.

Горбенко. Подивіться в дзеркало.

Марія. Он як!

Горбенко. Чого вам треба тут? Вилітайте геть!

Марія. Я хочу вам сказати...

Горбенко. Я не хочу вас слухати!

Марія. Не треба (іде до дверей). Я хотіла вам повідомити важливі відомості.

Горбенко. З того й починали б.

Марія. Я вам докажу, що мене сюди прислали почуття й міркування вищі, ніж...

Горбенко. Прошу без антимоній!

Марія. Мої слова не будуть без доказів...

Горбенко. Давайте краще докази без слів!..

Марія. (випливає з рукава згорнутий папірець). Наті!

Горбенко. (бере, розглядає). Так. Але ж це тільки частина, нічого не варта...

Марія. Я їх цілком вам доставлю сьогодні ввечері.

Горбенко. (хитро). Тоді, коли вони ще цілі, не знищені.

Марія. Не турбуйтеся! При вашій допомозі...

Горбенко. А хто допомагав вам красти?

Марія. Прошу не ображати!

Горбенко. (рішуче). А хто ж крав?!

Марія. Ха-ха-ха! Я виявила б вам винуватця, але це... справи не стосується... Пам'ятаєте?—Я—пахло, і ви мені навряд чи повірите.

Горбенко. (люто). Хто? (павза).

8. ВХОДИТЬ ГАЛЯ

Галля. (на порозі). І?.. (Хоче назад).

Горбенко. (Хапає її за руку). Стій!

Галля. Геть! Куди ти мене тягнеш?

Марія. Я не хочу бути пугалом для дітей (*іде до дверей*). До побачення (*вийшла*).

Галля. Куди ти мене тягнеш, я питаю?

Горбенко. Заспокойся, Галю!

Галля. Я не хочу спокою! Ти мене обезчестив, ти на мене гору тяжку навалив.

Горбенко. Галю, не будь ти дитиною! Ти ж сама добре знаєш, що я мушу...

Галля. Я багато думала... (*павза*). Я думала, що ти не винуватий... Чого вона приходила сюди, Павле?

Горбенко. Принесла списків частину.

Галля. Знайшлися? Де? Справді? Павле! Як же це?

Горбенко. Я їй не вірю, Галю... тут якась машинка...

Галля. Як же? Вона ж принесла...

Горбенко. А коли я запитав хто вкрав, вона натякає на тебе.

Галля. Брехня! Дай мені її, я розірву! Брехня!

9. ВХОДИТЬ СТОРОЖ

Сторож. Будь ти турецьке...

Горбенко. Діду! Що ви там знайшли?

Сторож. Хе-хе... Синиця в жмені, хоч журавель ще в небі (*витагає записну книжку*). Вона?

Горбенко. Вона! Де була?

Галля. Де?

Сторож. Хме... там була, де й оцей (*дає ключика*)..

Галля. І? (*кидається до столу*). Приходиться!

Горбенко. Тихо! Тихо!

10. ВБІГАЄ ТИМІШ

Тиміш. Чув, брат, що списки в попа! Там Цівка збирається спалити їх.

Горбенко. Ш-ш!

Галля. Сволочі!

Сторож. О, о, я бач казав... (*виходить*).

11. ВХОДИТЬ ЧЕРЕДНИК

Чередник. (*оглядається*). Міліція приїхала! (*потирає руки*).

Горбенко. Швидче розшук!

12. ВХОДИТЬ ДАНИЛО, МІЛІЦІОНЕР

Данило. Тут!

Міліціонер. (*до Галі*). Вас арештовано.

Галля. (*вражено*). Мене?.. Я...

Горбенко. (*До міліціонера*). Стривайте...

У СВІТЛИЦІ В ПОПА

Піп і Цівка сидять за столом. На столі купа папери. Горить лампа.

Піп. Ви можете собі уявити—стільки підписів зібрали! О, як я ненавижу оту голоту! Як я не виношу її тиснення.

Цівка. А на голоті мир держиться!.. Без голоти не можна й на світі жити... *(бере в руки папери)*. А все таки, хе-хе.. я не заперечив би, коли б, скажемо, ви звернулися до бога з молитвою, мовляв, упокой божє, нижчепоіменованих рабів твоїх...

Піп. *(махнув рукою)*. Безнадійна справа... *(замислився)*.

Цівка. Ясно, що безнадійна. Це якби... хе-хе... карательний отряд, скажемо... *(дивиться в папери)*. І, як під райжир вишикувалися! Попереду Горбенко... *(люто)*, комсомольці, КНС... *(бере олівць)*. Дивіться,—оце в мене, скажімо, кулемет, і я цим кулеметом трр... ха-ха-ха... А ну... *(хоче черкнути олівцем, розстилає папірця)*. Ви любите червоне, так нате ж вам!..

Піп. *(хапає Цівку за руку)*. Стривайте!

Цівка. *(схопився)*. Що? *(павза)*. Що з вами? На вас лиця немає.

Піп. *(озирається)*. Списки ці, ніби динаміт, лежать у моїй хаті. Той отшо...

Цівка. Спалить! Спалить, і попіл розвіяти, щоб пилінки не зосталося.

Піп. Спалить кажете?

Цівка. Зараз, батюшко!..

Піп. *(бере папери, згортає їх у пакунок)*. Так?..

Цівка. *(хитро)*. Ох, я й забувся... *(іде до дверей)*.

Піп. Куди ж ви?

Цівка. Я... Тимоша ж немає,—там треба замкнути...

Піп. Почекайте!..

Цівка. Паліть, паліть, я зараз... *(вийшов)*.

Піп. *(розпачливо сідає, звисивши голову)*. Даремне... чую... кінець... Кінець, кінець, кінець! *(до ікони)*. Чуєш—кінець? Ти не чуєш, ти не можеш чути—ти шматок... *(схопився)*. Ні, ні, ні! Ти ще держатимеш у своїх обіймах *(кидає на стіл папери)* оцю... потвору, мусиш держати. Ти—бог! Мусиш бути богом! Хемію вибивають з-під тебе,—залишай алхемію...

2. ВХОДИТЬ МАРІЯ

Марія. З ким ви балакали, тату?

Піп. *(сідає)*. Я... З богом... *(ніяково)* балакав...

Марія. Ну і що?

Піп. *(похапцем)*. Слухай, Маріє, треба зараз оці списки спалити.

Марія. *(бере пакунок)*. Е, ні! Треба їх повернути цілими.

Піп. Як? ти хочеш батька вбити? Ти...

Марія. Не вбивайте дочки! Рано чи пізно—церкву одберуть. Вам не багато жити, а мені... Мені треба свою репутацію підняти. Поверну списки і в очах громадськості буду своя. Розумієте? Я мушу.

Піп. Не хочу, не хочу я цього розуміти!

Марія. (суворо). А, ви хочете, щоб я через рік пішла з торбою? О, ні (павза). З торбою! (розпачливо). Отак...

Піп. Ти песимістка, ти песимістка! Я тебе слухати не хочу!

Марія. А я вас теж! (Іде в свою кімнату).

Піп. Як?... Ти мене?..

Марія. Заспокойтесь, татуню!.. Я подумаю... От ви сьогодні наїлися, а завтра хто зна вже що буде... Може доведеться мені вас годувати... А економіка, татуню, рухає політику!.. Це ніяк не сходиться з євангельським навчанням про птиць небесних, що не сіють і не жнуть... А про списки—ще подумаю... (вийшла в свою кімнату).

3. ВХОДИТЬ ДУБОВИК

Дубовик. (сумний вигляд). Чи я вам не надокучаю?

Піп. О, ні! (павза). Не без жалю, той отшо, я почув про трагічну смерть вашого папаші. До того ще вас викреслено з учительських лав... Ви є переді мною чистий від радянської амальгами. До цього ваші погляди... і... А, мабуть, філософські проблеми залишимо до кращих часів, а вам, іменно вам, треба подумати про те, щоб сприяти цим кращим часам...

Дубовик. Я не розумію вас...

Піп. Я закликаю вас той, отшо... до співробітництва. Мені, знаєте, дуже приємно було б назвати вас своїм е-е... то отшо... (гукає) Маріє, Маріє!

4. ВХОДИТЬ МАРІЯ

Марія. Слухаю (до Дубовика). Добрий вечір.

Дубовик. (вклоняється). Добрий вечір...

Піп. М... м... е, щось я хотів тобі... ага! В які дні пошта приходить до нас?

Марія. Здається, середа і...

Піп. І п'ятниця, так, так... (встає). Піду віконниці зачиню, бо якось не той... (виходить).

Марія. Засумували Харитон Маркович? Я ото, бувши мужчиною...

Дубовик. Я близький до одчаю! Все мені не миле. Жити не хочеться, а помсти хочеться!.. До того... у вас зустрічаю не ласку, а тільки лід, лід, лід...

Марія. Ніякого льоду. Я вас поважаю, але (підвищує тон) я не хочу, щоб хтось за свої послуги мені, вважав себе кредитором... (майже кричить). Я не хочу й не допущу цього!

Дубовик. (схопився). Ви кричите, як на хлопчика! Вам треба було перевірити мою любов до вас... і я дістав документи...

Марія. (з убійчим спокоєм, здвигує плечима). Звідки це видно? Не любов до мене, а зненависть ваша до всього радянського, перевірена цим вчинком. Я в цьому певна... Не подумайте, що я радянська...

Дубовик. (розпалюється). А, так ви зробили... з мене ганчірку?!

Марія. А потім, на жаль, переконалася, що з людини легше збити ганчірку, ніж з ганчірки людину.

Дубовик. (не тямлючи себе). Ах, ти!..

Марія. (стає в позу). Що-о-о?!

5. ВБІГАЄ МОТРЯ

Мотря. Харитон Маркович! У вашій кімнаті трус.

Дубовик. Невже?

Мотря. Йй же бо! (вибігає).

Дубовик. (до Марії). Давай списки! Вони зараз повинні бути знищені.

Марія. Вони повинні бути цілі!

Дубовик. Ага, яbedo! У мене трус, а ти тут... Давай сюди! Де вони? (бігає по хаті, потім кидається до другої кімнати).

Марія. (заступає двері). Спокійно!

Дубовик. Візьму! З кров'ю візьму! (пхає Марію в її кімнату).

Деякий час сцена порожня. Чути шум боротьби, гуркіт, потім крик Марії.

Марія. (за коном). Рятуйте! Рятуйте!

6. ВБІГАЄ ПІП І ЦІВКА

Піп. Той отшо... Це ви...

Цівка. Я боюся... Це ви, ви...

7. ВБІГАЄ ДУБОВИК, ЗА НИМ МАРІЯ

Дубовик. (з пакунком). Я сам знаю, що робити!

Марія. Харитоне! Харитончику!

Піп. В дворі міліція!

Дубовик. (кидає пакунок). На! (вибігає з хати).

Марія. Ай! (тікає в свою кімнату).

8. ДВА МІЛІЦІОНЕРИ (переймають Дубовика)

1-й міліціонер. Стій!

Всі закам'яніли. Цівка тулиться до груби.

9. НА ПОРОЗІ ГАЛЯ, ГОРБЕНКО, ДАНИЛО

Горбенко. Не турбуйтеся громадяни! Пролетаріят своєю рукою дасть вам по заслуді! (сміючись). А «рука дающего не оскудевает».

2-й міліціонер. (до Цівки, Дубовика і попа). Вас арештовано!..

Піп. Той... отшо...

(Завіса)